

Marie-Amélie Vaillat, 36, Francuska

Marie-Amélie je na smrt izbo nožem njen suprug Sébastien Vaillat. Ovaj par je živeo rastavljen četiri godine pre nego je ubistvo izvršeno. Suprug je nekoliko dana kasnije izvršio samoubistvo u zatvoru.

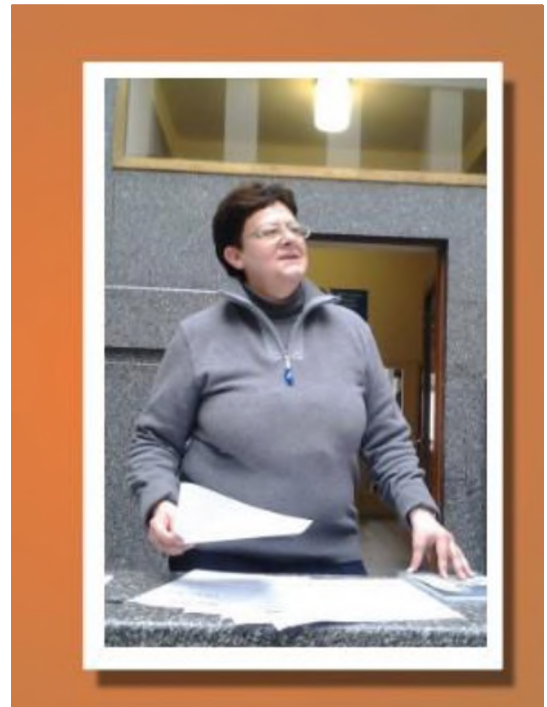
Razgovor sa dr Zoricom Mršević, naučnom savetnicom sa Instituta društvenih nauka, Beograd

Da li je femicid, kao tema, dovoljno vidljiv u našem društvu?

Femicid kao ženoubistvo je naravno vidljiv (u onoj meri u kojoj se bilo koji leš teško može sakriti) u javnom diskursu našeg društva, bilo medijskom, bilo političkom. Međutim, tematski nije ni dovoljno a ni adekvatno analitički problematizovan, čak se i sam termin „femicid“ izbegava u medijima i redovno ga koriste jedino feminističke teoretičarke i aktivistkinje, u svojim intervjuima i drugim javnim nastupima. Izbegava se čak i vrlo jednostavna definicija, da je „femicid ubistvo žene od strane muškarca“, jer bi to možda moglo da iritira, možda čak uvredi muški auditorijum, donatore, influensere, donosiocice odluka, urednike i vlasnike medija, ko zna koga sve. Zbog izbegavanja i samog termina, teško je otići dalje u analizi te pojave i do vidljivosti njegovih uzroka, na primer, do hegemonističkog maskuliniteta.

Treba imati u vidu društveni okvir koji kontekstualno sadrži tradicionalno negovanje onog što se u fenomenologiji nasilja definiše kao hegemonistički maskulinitet. To je pojava tolerisanja načina na koji muškarci praktikuju muškost i održavaju sopstvenu hegemoniju. Hegemonistički maskulinitet uključuje i nasilje radi potčinjavanja žena, uz negiranje prava one koja doživljava nasilje da napusti ili prekine nasilnu vezu, donosi autonomne odluke u pogledu svoga tela, zdravlja, i uopšte sopstvenog života, traži i dobije pomoć institucija i sl.

U teoriji fenomenologije nasilja ukazuje se da je rodno zasnovano nasilje jedan od načina ispoljavanja rodne pripadnosti i rodnih odnosa u konfliktnim partnerskim situacijama. Proučavajući karakteristike tipičnih počinitelja rodno zasnovanog nasilja, zajedno sa karakteristikama tih krivičnih dela, kriminološkinja Barbara Peri utvrdila je da je vršenje takvih krivičnih dela način ostvarivanja specifičnog vida muškosti, takozvane hegemonističke muškosti. Hegemonistički maskulinitet je tradicionalni, patrijarhalni model praktikovanja muške dominacije nad ženama, decom i drugim članovima porodice. Termin „hegemonističko“ se odnosi na muški stav da su žena, deca i porodica njihovo „prirodno“ vlasništvo, da im „duguju“ bespogovornu poslušnost u privatnom i profesionalnom životu, i isto tako bespogovorno poštovanje njihovog dominantnog položaja.

Kao tip vaspitanja dečaka i mladića, hegemonistički maskulinitet im omogućuje da odrastaju neometani u razvijanju i ispoljavanju sopstvene nasilničke prirode, da žive u uverenju da im je nasilje dozvoljen način ispoljavanja muškosti, da im društveni položaj muškarca i fizička nadmoć legitimno omogućavaju da se osećaju kao „gospodari“ života i smrti. A da su ikada bili sankcionisani za dela nasilja, pa progresivno ponovljeno sankcionisani ako bi nastavili, verovatno ne bi došlo do eskalacije nasilja, niti do ženoubistava, jer bi bili ili u zatvoru, ili pre toga efikasno ubeđeni da nasilništvo neminovno vodi ka neprijatnim sankcijama, a u oba slučaja svakako razoružani. I jedno i drugo bi preveniralo femicide i spasilo više ljudskih života.

Ali nisu samo ženoubice muškarci hegemonističke muškosti, to je karakteristika i orijentacija društvenog konteksta, institucija i medija. Zbog toga su nadležne institucije tradicionalno nevoljne, spore i neadekvatne u postupanju sa nasilnicima, ženobistvima i ženoubicama. Institucionalni kontekstualni doprinos hegemonističkoj muškosti ogleda se npr. u činjenici da čak i oni koji su otvoreno i javno najavljivali ubistvo supruge, nisu bili pritvarani niti sankcionisani, i da su i često čak bili u prilici da raspolazu vatrenim oružjem.

[...] Bio je prek i ljubomoran. Motivi ovog ubistva su nepoznanica, ali se sumnja da je Drašković ubio Roksandu u naletu ljubomore jer je počela da skuplja papire za razvod. Ona je bila žena za primer, a on je svaki dan bio pijan i non-stop joj je pretio. Godinama je molila za pomoć. Policija je više puta intervenisala. [...] Dan pre ubistva je maltretirao Rosu, čekićem je obio vrata, provalio u njenu sobu, intervenisala je i policija, a on je tog dana pijan u kafani vikao: „Ma kakva policija, ja ću ovo da rešim!“ Posle izvršenog femicida bez griže savesti zločinac je izjavio: „Ovo sam joj obećao pre 30 godina!“ Mediji su konstatovali da su nadležne službe zatajile.

Medijsko podržavanje hegemonističke muškosti ogleda se u ponavljanju stereotipnih stavova koji favorizuju nasilnika i „opravdavaju“ nasilje: kad žena pobegne od nasilja, onda je ona „žena koja je više puta napuštala porodicu“; kada nasilnik ne želi da ostane bez žrtve, onda on „želi da

očuva brak“, „moli je da se pomire“, „ne želi da deca odrastaju bez oca“; kada on vrši svoje patrijarhalno pravo da ne dozvoli ženi da napusti nasilnu zajednicu, to je njegovo „neslaganje sa razvodom“, „želja da spase porodicu“, „interes dece“; a kada izvrši ženoubistvo kao kulminaciju nasilja, poslednji nasilni čin kao „pravo“ hegemonističkog muškarca da kazni „neposlušnu“ ženu po patrijarhalnom pravu po kome muškarac ima pravo raspolaganja životima žene, onda je to „zato što je mnogo voleo“. Mediji još uvek nisu došli do uzroka femicida tragajući bezuspešno za navodno tajanstvenim (kao u gornjem primeru), vrlo teško shvatljivim motivima ubice, i intervjuišući najčešće upravo one „stručnjake“ koji su daleko od svake pomisli o prisustvu rodnog aspekta muškog nasilja nad ženama.

Napuštanje visokog vrednovanja hegemonističke muškosti je sigurna prevencija rodno zasnovanog nasilja i femicida, kao i ideje da je patrijarhat jedini mogući oblik ljudskih odnosa vredan postojanja i da postoji samo jedna „prava muškost“. Ona nije samo nužna radi zaštite žena, već i radi celog društva od širenja tolerisanog nasilničkog ponašanja. Zbog rasprostranjene neupitnosti hegemonističkog maskuliniteta teško je analizirati bilo koju okolnost vezanu za femicid, naročito njegovu predvidljivost. Dok se u fenomenologiji nasilja femicid argumentovano smatra jednim od najpredvidljivijih ubistava, istovremeno, policija celog sveta pokušava da svaki femicid predstavi kao iznenadni čin koji se nije mogao sprečiti, a u prilog tome i mediji najčešće o slučajevima femicida izveštavaju kao o „iznenadnoj tragediji“.

Ubice tipa hegemonističkog maskuliniteta su gotovo svi koji su počinili femicid, ali bi kao karakteristične grupe izdvojili: 1) ubistva kojima je prethodilo višedecenijsko nasilje i kriminalna karijera ubice; 2) ubistva zbog neprihvatanja ženine odluke o napuštanju zajednice ili prekidu veze i 3) ubistva kao kazne: za stvarno ili pretpostavljeno neverstvo, zbog žrtvinog iritiranja ubice i/ili njenog ponašanja koje je ubica doživeo kao pokušaj umanjivanja njegovih muških privilegija.

Osim prethodne istorije domaćeg nasilja, rizik od femicida u partnersko porodičnom kontekstu povećavaju faktori kao što je vatreno oružje (sve češći su slučajevi femicida počinjeni hladnim oružjem, uglavnom nožem pa čak i kamenom) koje je bilo dostupno ubici, njegovo izrazito kontrolišuće ponašanje, pretnje da će ubiti partnerku, njen pokušaj da prekine zajednicu, bilo formalno, bilo faktički, istorijat nasilništva ubice, njegova kriminalna karijera. Osim nevidljivosti hegemonističkog maskuliniteta kao pravog

uzroka femicida, retke su analize njegovih pojedinih oblika, koji onda takođe ostaju nevidljivi, npr. nepartnerskog femicida, posebno femicida starijih žena, femicida praćenog samoubistvom ženoubice, femicid ženoubice povratnika, masovni i serijski femicid tj. ubistvo više žena, femicid kao rezultat obračuna kriminalaca i sl.

Manjka takođe i javno prezentirana analiza primene Istanbulske konvencije, čija je ratifikacija dovela do usvajanja Zakona o sprečavanju nasilja u porodici. Unapređenje institucionalnog bavljenja rodno zasnovanim nasiljem je prvi korak koji je načinjen, ali je neophodna analiza i efekti primene.

Šta mislite, zašto je broj femicida u Srbiji toliko visok - ko je za to odgovoran?

Kako već to vaše pitanje sadrži konstataciju o „visokom broju femicida“ (koju ja inače ne osporavam), mogla bih da odgovorim kontrapitanjem, a da li vi znate, koliko je tačno femicida u Srbiji, npr. za mesec dana, u jednoj godini, u Novom Sadu, Nišu, Beogradu, Vojvodini, bilo gde, u bilo kom periodu? I doći ćemo do zajedničkog problema nepostojanja zvanične cifre. Mreža žena protiv nasilja pod femicidom podrazumeva samo partnersko/porodična ženoubistva koji su se desili u Srbiji bez Kosmeta, što je za pet do deset slučajeva manje godišnje od svih femicida. Naime, osim porodično/partnerskih postoje ubistva starica i devojčica, pogrešnih, slučajnih žena, kao i žena ubijenih u Severnoj Mitrovici na Kosovu i sl. Sve su to femicidi, kao i žena koje su život izgubile u obračunu kriminalnih bandi, i onih na koje je muška ruka pucala u pogrešnom uverenju da puca na nekog drugog, i onih koje su ubijene jer je ubica pogrešno verovao da imaju deviznu ušteđevinu, i usamljene starice i devojčice nad kojima se pre ubistva seksualno izživljavala i bahatila hegemonistička

muškost, žrtvi poznatih ili nepoznatih dečaka i mladića.

Problem je što i one i mi koji se bavimo korektno istraživanjem a ne isključivo realizacijom projekta koji se usko odnose na nasilje u porodično/partnerskim odnosima, imamo kao izvor informacija samo press clipping koji dobijamo svaki dan. Prebrojavanjem bilo čega pa i femicida na osnovu medijskih izveštaja je u metodološkom smislu vrlo nestabilno, jer nemamo nikakvu garanciju da mediji izveštavaju o svim femicidima. Uostalom, mediji i nemaju tu obavezu. Moralo bi nadležno ministarstvo a to je MUP da ima javno dostupnu informaciju o femicidima, svim, bez obzira koji muškarac je ubica, i u kakvom su odnosu ubijena i ubica bili. Često dobijamo iz MUPa objašnjenje da oni to ne mogu softverski da reše, ali izgleda da je problem ipak u njihovoj nevoljnosti da daju taj podatak na uvid široj javnosti. Do konfuzije dolazi i zbog toga što im aktivistkinje iz Mreže žena protiv nasilja uporno traže podatak samo o onim femicidima koje su počinili članovi porodice i partneri, pa onda ostaje otvoreno pitanje ko kako shvata termine partnerstva, porodice i porodične odnose u situaciji nepostojanja formalnog braka, i eto dobrog “izgovora” da ti podaci još uvek ne budu javno dostupni. Ceo problem bi trebalo rešiti što bi na sajtu MUPa bili podaci ažurirani mesečno, o broju femicida od početka godine, bez obzira na to šta je muški ubica bio ubijenoj, odnosno,

kakva veza je postojala ili nije postojala između njih.

Ako ne znamo ni prvi podatak, tj. obim neke pojave odnosno njen broj, a povrh toga, još i izbegavamo da tu pojavu nazovemo pravim imenom, tj. da upotrebimo termin femicid, a još manje da kao na uzrok femicida ukažemo na hegemonistički maskulinitet, kako onda možemo da smanjimo tu pojavu, odnosno kojim sredstvima se boriti protiv nečeg toliko „neuhvatljivo” efemernog? Kako smanjiti nešto što nećemo da znamo šta je, odnosno kako se zove, koliko ga ima i šta mu je uzrok? Tek ako i kada damo odgovore na ta tri jednostavna pitanja: 1. šta je „to”, odnosno, kako se „to” zove, 2. koliko ima „toga” i 3. šta „to” uzrokuje, možemo da pristupimo i smanjivanju broja „toga” tj. femicida.

Ali da odgovor ne bi bio obeshrabrujuće opšti, pesimistično, pogrešno i dekonstruktivno ukazujući da smo nekako „svi odgovorni”, potrebno je pre svega ukazati da se Istanbulska konvencija primenjuje u Srbiji od 2017. godine, te da je predviđeno uspostavljanje dugoročne politike za pružanje usluga žrtvama rodno zasnovanog nasilja, kreiranje efikasnih modela prevencije i sankcionisanje nasilnika. Države treba da se rukovode standardom dužne prilježnosti/dužne pažnje/potpune posvećenosti (eng. due diligence) u prevenciji, zaštiti, procesuiranju i sankcionisanju akata nasilja, kao standardom evropskih društava.

Šta mislite da bi trebalo promeniti, kako bi se uspešnije sprečavali slučajevi femicida u Srbiji?

Teorija nasilja bazirajući se na rezultatima istraživanja kao sredstva smanjivanja rodno zasnovanog nasilja i femicida identifikuje

pristupačne servise namenjene ženama žrtvama nasilja kao što su npr. SOS telefoni i sigurne kuće. Sledeći set efikasnih mera odnosi se na javne politike i pravne mehanizme protiv porodičnog nasilja, kao što su obavezni pritvor nasilnika, smanjenje pristupačnosti vatrenog oružja, dosledno, sistematično sankcionisanje nasilja, mere prevencije i slično, kao faktore koji direktno umanjuju broj ubistava žena. Jasno je da su najvažnije strategije za prevenciju femicida smanjenje rodno zasnovanog nasilja i identifikacija slučajeva koji su u najvećem riziku od femicida, sa intervencijama koje primarno ciljaju na prva tri meseca neposredno pošto je žena žrtva nasilja napustila nasilnika.

Ratifikacijom Istanbulske konvencije i donošenjem Zakona o sprečavanju nasilja u porodici država je dobila jako oružje u borbi protiv rodno zasnovanog nasilja, i samim tim i femicida, ženoubistva koji je u najvećem broju slučajeva samo logičan i očekivani produžetak, finale višedecenijskog nasilja, a u gotovo svakom slučaju plod hegemonističkog maskuliniteta kome niko nije hteo, ni mogao da stane na put na vreme, pre počinjenog ženoubistva. Institucije ovlašćene da službeno reaguju preventivno i represivno u slučajevima nasilja, i u njima ovlašćena lica, odgovorni su za neprimenjivanje i/ili neblagovremeno primenjivanje tog i drugih zakona kojima se sankcioniše rodno zasnovano nasilje i ubistva. Oni su prvi odgovorni za femicide koji su se dogodili, posebno u slučajevima u kojima se žrtva ponovljeno obraćala institucijama, tražeći pomoć.

Ukratko, tamo gde se društvo protivi i osuđuje partnersko nasilje, tamo žene imaju više šanse da prežive to nasilje. Tamo gde postoji stvarna a ne fingirana politička volja da se smanji rodno zasnovano nasilje, tamo može da se očekuje dosledna primena zakona i javnih politika usmerenih protiv rodno zasnovanog nasilja. Možda je još uvek prerano reći koliko su

pomenute novine bile efikasne. Ipak, iz dana u dan smo svesni da je sve više primene preventivnih mera koje sigurno obuzdavaju nasilnike i smanjuju verovatnoću eskalacije nasilja do femicida.

Imajući u vidu Vaše iskustvo i radove koje ste objavljivali, možete li ukratko da nam opišete kako mediji izveštavaju o femicidu?

Ono što je dobro kod medijskog izveštavanja o femicidu je da se dosadašnja praksa analize te pojave u kvantitativnom pa i kvalitativnom smislu zasniva gotovo isključivo na medijskim objavama. Da mediji ne izveštavaju o slučajevima femicida, ni nauka, ni aktivizam, ni akademija, ni politika, a još manje opšta javnost, tj. građani jednostavno ne bi(smo) znali gotovo ništa o njima, čak ni njihov broj, niti kriminološko fenomenološke karakteristike. Mediji dakle imaju ulogu „duvača u pištaljku“, važnog društvenog aktera koji skreće pažnju na neke društveno negativne pojave. To nikako ne sme da se ispusti iz vida kada kritikujemo pristup pojedinih medija i njihov stil izveštavanja o nasilju nad ženama.

Najprisutniji medijski lajmotivi koji obeležavaju medijski stil izveštavanja o nasilju nad ženama su akceptativno-afirmativni stil prezentiranja hegemonističke muškosti kao nepromenljive mada neimenovane ali „prirodom date“ pojave; prisutno je i uporno traženje nasilnikovih

motiva kao uzroka nasilnog događaja, najčešće u pravcu situaciono neposrednog događaja, tzv. „okidača“; nerazumevanje društvenog konteksta u kome muško nasilje nastaje, toleriše se, razvija i eskalira do femicida; odsustvo zaključka da se uzrok femicida treba tražiti u postojanju višedecenijskog nasilja koje nije sprečeno ni sa jedne strane, na kraju kulminiralo femicidom, iako su jasno prisutne činjenice kontinuiteta nasilja nad ubijenom ženom.

Foto Dijalog.net

U medijima su neretki seksistički stavovi i usvajanje i podržavanje rodni stereotipa: sugerisanje da je ubijena na neki način odgovorna, podrazumevane normalnosti ograničavanja ženama aktivnosti, ili koji se odnose na ponašanje i oblačenje. Upotreba dramatičnog jezika, kao što je „bespomoćna“, „namamio“ ili „podvrgnuta sudbini goroj od smrti“, ide na ruku stereotipima o ženama, kao na primer, lakovernim, bespomoćnim, saodgovornim za gubitak sopstvenog života i sl.

Nasilje nad ženama, pogotovo ono sa smrtnim ishodom, često se smešta u kontekst krize ili balkanskog mentaliteta, čime se skida deo odgovornosti sa učinioca i smešta se u domen „objektivnih“ ili čak „neizbežnih“ uzroka nasilja. Mediji neretko traže, nalaze i navode kvazi-opravljanja za počinjeno ubistvo, minimizirajući ili ignorišući postojanje prethodnog nasilja nad ubijenom ženom ili nasilničkog ponašanja ubice nad celom njegovom okolinom. Izbegava se imenovanje nasilja nad ženama

kao rodno zasnovanog nasilja. Umesto toga mediji traže i nalaze poštapalice kao npr. „nestabilna veza“, „turbulentna ljubav“, „neraščišćeni porodični odnosi“, „česte svađe“. Vrlo je raširena medijska praksa poistovećavanja ljubomore i ljubavi, što se generalno sa medijske strane uzima kao glavni „uzrok“ femicida, jer ništa drugo mediji i ne traže. U srpskim medijima se čak retko ili gotovo nikada ne koristi termin „nasilje u porodici“ već se radije govori o porodičnim razmiricama, svađi, poremećenim odnosima između supružnika i sl. Žrtva se okrivljuje, relativizuje se krivica, umanjuje se ozbiljnost krivičnog dela, žrtva se diskredituje istorijom ili kvaziistorijom njenog privatnog života (*ona je pila, radila u inostranstvu, imala decu iz dva braka, o deci su se starali njeni roditelji, menjala je radna mesta, više puta je napuštala porodicu*). Termini femicid i ženoubistvo nisu u redovnoj medijskoj upotrebi. S druge strane, termin „zločin iz strasti“ nije prikladan za opisivanje femicida (može da se pojavi pod navodnicima ili pre njega treba staviti „takozvani“).

Preterivanja idu u oba pravca, i u pravcu minimiziranja nasilja ali i njegovog drastičnog uvećavanja upotrebom dramatičnog vokabulara. Naglasak se prečesto stavlja na krvave detalje, a izvršilac se često definiše kao bolesnik, manijak i slično, što sugerise da su ubice vidno različiti od drugih ljudi. Kada su u pitanju brutalna dela nasilja koja rezultiraju smrtnim ishodom, najčešće se stvara slika da se radi o poremećenim počiniocima, monstrumima i zverima, koji se bitno razlikuju od običnih „normalnih“ muškaraca, čime se nasilje nad ženama izmešta iz domena redovnih, svakodnevnih odnosa žena i muškaraca, u prostor patologije, dakle oblast u kome se kreću samo retke žene i muškarci. Time se do nevidljivosti eliminiše društveno prisustvo i odobrenost hegemonističkog maskuliniteta kao glavnog uzroka femicida i

hegemonističkih muškaraca kao glavnih ubica žena.

U loše medijske momente dolazi relativiziranje femicida preneglašavanjem nasilja žena nad muškarcima, davanjem tim temama daleko većeg značaja i prostora nego što oni stvarno zavređuju. To ide uz redovno prenebravanje činjenice da se nasilje žena nad muškarcima dešava zapravo uglavnom u samoodbrani. Loše je i kada mediji predstavljaju slučajeve femicida isključivo kao pojedinačne, izolovane i privatne probleme konkretne žrtve i konkretnog nasilnika. Nisu retki komentari kojima se implicira da je žrtva svojim ponašanjem „provocirala“, „izazvala“ ili bar „ništa nije činila da se zaštiti“. Takođe, ponekad se navodi da žrtva ničim nije izazvala ubicu i ničim skrivila ubistvo (kao da može da postoji neko opravdanje, neka „krivica“ ubijene za femicid), istražuje se da li je ubica imao zaista razloge da bude ljubomorani ili nije, u medijskim izveštajima se često koriste reči i komentari kojima se implicira uzajamna odgovornost nasilnika i žrtve.

Mediji izveštavaju o uspešnom identifikovanju ženoubica i njihovom hapšenju, ali se znatno ređe izveštava o sudskim presudama. Kada je to slučaj uglavnom se radi o najbrutalnijim slučajevima femicida koji su kao takvi skrenuli dosta pažnje javnosti u vreme svog izvršenja. Retko se kroz medije mogu ispratiti sudski epilozi svih femicida, a to bi bilo, kako kriminološka teorija ocenjuje, od znatnog generalno preventivnog uticaja. Glavna karakteristika tih izveštaja je da se drže činjenica iznetih prilikom pretresa i

izricanja presuda, uglavnom bez vrednosnih („navijačkih“) komenatara. Redak primer izražavanja očiglednog neslaganja sa izrečenom presudom je u slučaju iz Jagodine, gde je Viši sud, Draganu Antiću izrekao pet godina zatvora za ubistvo supruge Marine, koje je okarakterisano kao ubistvo iz nehata. Takođe, jasno se uočava da nema komparacija sa kaznama izrečenim za slična dela, niti komentara visine izrečenih kazni, čime se zapravo poštuje sudska nezavisnost, jer sudske presude nisu i ne smeju da budu tema medijskog validiranja, niti ma kakvog medijskog pokretanja diskusija u javnosti o sudskim odlukama.

Predložena literatura prof. dr Zorice Mršević za dalje proučavanje femicida:

1. Mršević Z., (2017) *Mediji u Srbiji o rodno zasnovanom nasilju u 2015. i 2016. godini, Kako protiv nasilja - uloga medija*. Beograd: Program Ujedinjenih nacija za razvoj Srbije. <http://www.rs.undp.org/content/serbia/sr/home/librarv/povertv/kako-protiv-nasilja---uloga-mediiia.html>

Mršević Z., (2015) *Mediji u Srbiji u 2014 o rodno zasnovanom nasilju: Između stereotipa i zabave*. Beograd: Institut društvenih nauka, Program Ujedinjenih nacija za razvoj. 15-27, 29-38., http://zoricamrsevic.in.rs/kniige/UNDP_SRB_AnalizaMediia.pdf

Mršević Z., (2014) *Medijsko izveštavanje o femicidu. Temida*, vol 17, 1: 81-96. http://zoricamrsevic.in.rs/nainoviie/Mrsevic_Temida_1-2014.PDF

Mršević Z., (2013) *Femicid. Pravo i politika* vol VI, 1: 51-69. <http://zoricamrsevic.in.rs/nainoviie/2013-mrsevic-femicid.pdf>

Mršević Z., (2017) *Ima li nepartnerskog femicida u Srbiji, u: "Žrtve između bezbednosti, ljudskih prava i pravde: lokalni i globalni kontekst"*. Beograd: Viktimološko društvo Srbije, <http://zoricamrsevic.in.rs/nainoviie/Ima-li-nepartnerskog-za-VDS.pdf>

Mršević Z., (2013) *Ženoubistvo i samoubistvo ubice. Revija za kriminologiju i krivično pravo*, vol. 51,

http://zoricamrsevic.in.rs/nainoviie/Mrsevic_Revija.pdf

Mršević Z., (2017) *Nepartnerski femicid u Srbiji 71 – 83. u: Život bez nasilja - Istanbulska konvencija - odgovornost i obaveze institucija*, Ur., Zoran Pavlović. Novi Sad: Pokrajinski zaštitnik građana.

<http://zoricamrsevic.in.rs/nainoviie/NepartnerskiFemicidMrsevic.pdf>

Janković S., Mršević Z., (2018) *Istanbul Convention – obligation or needs*, str. 253 – 259 In: *Life cycle engineering and management ICDQM – 2018*. Ed: Ljubiša Papić, Prijedor: The DQM Research Center,

<http://zoricamrsevic.in.rs/nainoviie/DOM-obligation-od-need.pdf>

Mršević Z., Janković S., (2018) *Standard dužne pažnje po Istanbulske konvencije Saveta Evrope. 184-201. u: Ka evropskom društvu – ograničenja i perspektive*. Ur., Lilijana Čičkarić, Aleksandar Bošković. Beograd: Institut društvenih nauka.

<http://zoricamrsevic.in.rs/nainoviie/Standard-duzne-paznje.pdf>

Mršević Z., (2013) *Kvalitativna analiza medijskog izveštavanja o nasilju nad ženama u Srbiji*. Beograd, Program Ujedinjenih nacija za razvoj. http://zoricamrsevic.in.rs/kniige/UNDP_SRB_AnalizaMediia.pdf

Mršević Z., (2013) *Femicid*, in: *Godišnji Izveštaj Opservatorije za praćenje nasilja prema ženama 2012*. ur., Macanović S. Beograd: Autonomni Ženski centar.

Mršević Z., (2017), *Media coverage of court proceedings in cases of gender-based violence*. 195-207. u: *Pravosuđe i mediji*. ur., Ivana Stevanović. Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.

<http://zoricamrsevic.in.rs/nainoviie/Mrsevic-mediii-nasilie-eng-4.pdf>